

Vypořádání připomínek Univerzity Karlovy k Bílé knize terciárního vzdělávání

Část: Úvod

UK: Univerzita Karlova konstatuje, že ve srovnání s únorovou verzí jde o stručnější a koncentrovanější elaborát s některými pozitivními prvky. V této souvislosti však vyjadřuje politování nad tím, že ani tento dokument nebyl zpracováván v širším okruhu osob s potenciálem přinést variantní pohledy na tak zásadní otázku, jakou transformace terciárního vzdělávání v České republice nepochybně je.

Vypořádání: Autoři Bílé knihy terciárního vzdělávání (dále jen „BKTV“) jsou rekrutováni mj. z řad akademických pracovníků, kteří na českých vysokých školách působí již řadu let, někteří z nich působili nebo stále působí ve vedoucích funkcích, v akademických senátech, nebo v reprezentaci vysokých škol. Pokud jde o „variantní pohledy“, BKTV usiluje o načrtnutí vnitřně konzistentní reformy, kde v návrzích zásadních změn mnoho prostoru pro variantní řešení není. Varianty řešení přijdou na pořad v průběhu přípravy věcných záměrů příslušných zákonů.

UK: UK opakovaně zdůrazňuje, že role vysokých škol při přípravě dokumentu tohoto charakteru by neměla být redukována na pouhou účast v následném standardním vnějším připomínkovém řízení.

Vypořádání: BKTV vznikala v trvalé interakci s reprezentací vysokých škol. Autoři se domnívají, že není možné zahrnout všechny české vysoké školy do fáze vlastního psaní textu BKTV. Navíc je třeba opětovně zdůraznit, že autoři BKTV jsou rekrutováni z řad akademických pracovníků českých vysokých škol. Model, kdy jsou české vysoké školy zahrnuty do připomínkového řízení k BKTV považují autoři BKTV za vhodný a zejména efektivní.

UK: V několika ohledech lze s materiálem souhlasit jako s analytickým pohledem na problémy terciárního vzdělávání. Správně je pojmenován základní problém, kterým je hluboké podfinancování vysokého školství, zejména z veřejných prostředků. Materiál dále identifikuje některá slabá místa, nabízí však jen velmi málo podložených konkrétních řešení. Ve většině případů, kdy analýza přechází k návrhům praktických opatření, jde o nedomyšlené kroky, které by oblast terciárního vzdělávání naopak poškodily. Celé věci by prospělo, kdyby byl tento materiál zásadně přepracován a jakékoli legislativní kroky v návaznosti na něj odloženy.

Vypořádání: BKTV je strategickým a koncepčním materiálem MŠMT, na který musí logicky navazovat další fáze reformy terciárního vzdělávání včetně fáze implementační. BKTV využívá i analytický aparát, kterým dokládá nutnost provedení reformy terciárního vzdělávání. Není ale cílem a ani smyslem BKTV, aby byla vyčerpávajícím dokumentem.

UK: Zjevně nedostatečný prostor pro přípravu Bílé knihy jako podkladu pro nový zákon (samí autoři v Příloze k podkladové kapitole A9 uvádějí, že „komplexní příprava nového zákona o terciárním vzdělávání by ... si ale vyžádala soustředěné úsilí přibližně dva roky“) patrně způsobil, že není zřejmá metodologie (a leckde ani původ) mnohých, zejména výchozích SWOT analýz. Podmínkou funkční SWOT analýzy je, že se na ní též podílejí přední (exekutivní) představitelé klíčových institucí. Proto lze vyslovit podiv, že k její tvorbě žádný takový představitel některé z pěti největších a nejvýznamnějších univerzit v ČR nebyl přizván. Tak se mezi tvrzeními o slabých stránkách objevují nesprávné teze např. o příliš nízkém podílu absolventů krátkých studijních programů, o velkých rozdílech mezi počty

vysokoškoláků v různých věkových kohortách (jejichž vznik je založen v minulosti) nebo mezi silnými stránkami neoprávněně paušalizující tvrzení o vysoké ekonomické návratnosti VŠ vzdělání.

Vypořádání: BKTV vzniká při MŠMT v jehož kompetenci je určit složení týmu. BKTV by měla být vytvářena nezávisle na zájmových skupinách zejména českého vysokého školství. Kvalifikací pro zapojení do týmu BKTV tedy není působení na jedné z pěti největších nebo nejvýznamnějších univerzit v ČR, ale odbornost daného jednotlivce.

Autoři BKTV rozumí krátkými studijními programy nejenom bakalářské studijní programy, ale rovněž profesně orientované studijní programy. Právě zde tvrzení UK neplatí, protože české terciární vzdělávání není zdaleka tak diverzifikované, jak by bylo potřeba vzhledem k potřebám trhu práce.

BKTV vychází mj. z údajů OECD, ze kterých je zcela patrné, že v české populaci existují značné rozdíly ve vzdělanostní struktuře, a to v neprospěch starších věkových kohort. To, že je tato skutečnost důsledkem let minulých je zjevné a tvůrci BKTV tento fakt nezpochybňují.

Mezi silné stránky zcela nepochybně patří, že ČR má relativně nejvyšší soukromou návratnost investice do terciárního vzdělání, která se většinou měří pomocí (vnitřního výnosového procenta). Tuto skutečnost prokázal dokument OECD Education at a Glance 2008, který poskytuje srovnání mezi členskými zeměmi OECD. ČR dosáhla v tomto srovnání suverénně nejvyššího vnitřního výnosového procenta u investice do terciárního vzdělání jednotlivce.

UK: Dokument představuje poměrně disparátní soubor kapitol, tj. ne příliš dobře provázaných tezí pro různé oblasti terciárního vzdělávání. Jeho základní východiska jsou:

(i) vzdělání slouží především ekonomickému růstu, zvýšení produktivity a konkurenceschopnosti ekonomiky;

(ii) soukromé je v tomto ohledu vždy lepší než veřejné – proto je třeba tento princip přenést i do vzdělávání;

(iii) mezi vysokými školami není v tomto ohledu nutno příliš diferencovat, a to bez ohledu na jejich zaměření.

Jednoznačnou volbou ekonomistně pojatého výkonového principu otevírá BK prostor k likvidaci mnoho století trvajících pojetí univerzit jako akademické obce, společenství občanů – ze studentů se tak stávají výhradně klienti či partneři, ze vztahu společné kultivace a předávání vědění užitečného i pro občanskou společnost se stává vztah tržní podřízený hledisku „accountability“.

Vypořádání: Na žádném místě BKTV není explicitně zmíněno, že vzdělávání slouží pouze k ekonomickému růstu, zvýšení produktivity práce a konkurenceschopnosti ekonomiky. Je zjevné, že tyto atributy jsou nesmírně důležité z hlediska státu a jeho ekonomických priorit. Autoři připomínek z UK by si měli uvědomit, že je to v současnosti stát, který většinou financuje české terciární vzdělávání a jeho zájmem tedy je, aby tato jeho investice byla návratná. Nejedná se o ekonomistní princip, ale o princip logický a odůvodnitelný.

BKTV na žádném místě nekonstatuje, že by „soukromé“ bylo lepší než „veřejné“. České vysoké školy (a zde to UK přímo ukázkově prokazuje) jsou značně uzavřené instituce, které se ze zcela nepochopitelných důvodů brání změně. Touto změnou je zapojení soukromého sektoru do systému terciárního vzdělávání.

Naopak BKTV se snaží nastavit nová kritéria diverzifikace a kategorizace institucí terciárního vzdělávání. Není tedy pravdou, že mezi vysokými školami není nutno příliš diferencovat bez ohledu na jejich zaměření.

„Accountability“ znamená zodpovědnost a její pejorativní spojení s nejasným odkazem na tržní podřízenost dokladuje zásadní nepochopení důležitého aspektu fungování institucí v moderní společnosti. Zodpovědností je v BKTV míněna především zodpovědnost VVŠ vůči veřejnosti, z jejích finančních prostředků je činnost VVŠ dominantně financována. Zodpovědnost není v BKTV uváděna jako prázdný termín, ale jako reálně míněná představa o fungování systému. Školy může dovést k jejich faktické (nikoliv formálně deklarované, ale nenaplnované) zodpovědnosti především i) vnější konkurenční tlak v ii) transparentním prostředí. Za čistě ekonomistní přístup lze spíše označit trvalý (a do jisté míry oprávněný) tlak VVŠ na zvyšování veřejných dotací.

UK: BK přitom ignoruje všechny analýzy, které jsou vůči těmto východiskům kritické a v tomto ohledu není „evidence-based“. Podobá se spíše některým politickým sdělením, jejichž závěry jsou již dnes také předmětem odborné kritiky, mezi které patří např.:

(i) analýza NESSE ke Sdělení EK 2006 o návratnosti investic do vzdělávání;

(ii) kritiky zpochybňující hypotézu o přímém či jednoznačném vlivu – natož kauzální vazbě – školního vzdělávání na růst produktivity práce či HDP (Wolfová 2002)4;

(iii) zpochybnění tvrzení, že lidé s VŠ vzděláním (bez rozlišení oboru) mají výrazně vyšší příjmy než lidé s nižším vzděláním (to platí zejména v rozvíjejících se zemích, nikoli v těch vyspělých zemích, ve kterých je přístup k VŠ vzdělání nejsnazší);

(iv) zjištění, že VŠ vzdělání není všelékem na nezaměstnanost: neplatí lineární vztah mezi podílem osob s terciárním vzděláním a mírou nezaměstnanosti (Eurostat, LFSS 2005).

Vypořádání: Poznatky obsažené v uváděných několika zdrojích nejsou v rozporu s pojetím BKTV a bude to v BKTV zmíněno.

Vzdělání není jistě „všelékem“, ale je zjevné, že stupeň dosaženého vzdělání významně ovlivňuje postavení jednotlivce na trhu práce a to, zda je nezaměstnaný. Tento vztah velmi dobře dokládají údaje z výběrového šetření pracovních sil, které každé čtvrtletí zveřejňuje Český statistický úřad.

UK: Absence kritického myšlení v tomto tématu vede nejen k přehnaným očekáváním a odpovědnosti, která je vysokoškolskému vzdělání přisuzována, ale hlavně k redukci funkce VŠ vzdělání na pouhou „přípravku pracovní síly“.

Vypořádání: Jedná se o zcela paušální tvrzení, které se neopírá o racionální zdůvodnění. Autoři BKTV přistupovali ke tvorbě BKTV velmi kriticky, jinak by celá tvorba BKTV byla zcela bezpředmětná a neúčelná. BKTV na žádném místě nekonstatuje, že funkcí vysokých škol je „přípravka pracovní síly“. Na druhou stranu je zcela legitimní se autorů připomínek z UK dotázat, co je alternativou pracovní síly jako takové. Pokud máme na mysli měřitelné efekty, pak se jedná zejména o uplatnitelnost na trhu práce, o úroveň průměrných mezd, apod. Další efekty jsou velmi špatně měřitelné a není proto korektní je explicitně zahrnovat do textu BKTV, ačkoliv je můžeme považovat za významné, což ale BKTV nepochybňuje.

UK: Podobně BK nezmiňuje základní evropské trendy: snahu zmenšit rozdrobenost vysokoškolského systému koncentrací kapacit a vytvořením sítí nebo konsorcií institucí (Finsko); vytvořit základní evropský rámec kvalifikací a národní soustavu kvalifikací; ověřit a elaborovat přiměřeně plastické metodiky evaluace a klasifikace univerzit (projekt pod vedením CHEPS Univerzita Twente); vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, jak to dokládají výsledky práce Bologna Follow Up Group. Navíc se začíná připravovat další etapa Boloňského procesu stanovující cíle do roku 2020 a témata těchto prací by měla být významným podkladem pro práci na BK.

Vypořádání: Autorský tým BKTV si je vědom toho, že existuje řada dokumentů, které mapují vývoj terciárního vzdělávání v Evropě. Pracuje však pouze s těmi, které se bezprostředně týkají témat a problémů, které BKTV řeší. V nové verzi BKTV bude řada odkazů doplněna.

UK: Stejně tak nevyužívá ani relevantní domácí analýzy (zachycující první a druhý demografický pokles a jeho dopady, viz projekci variant dalšího vývoje VŠ zpracovanou v r. 2008 Střediskem vzdělávací politiky při UK pro MŠMT), které ukazují, že pozornost by měla být věnována v daleko větší míře nejen čerstvým absolventům SŠ, ale hlavně konceptu celoživotního učení.

Vypořádání: Kritický argument neuvádí, co by měla BKTV více k celoživotnímu učení speciálního navrhopat. BKTV zdůrazňuje, že k poptávce po terciárním vzdělávání bude přispívat rostoucí poptávka starších ročníků. Implicitně se předpokládá, že nová struktura řízení vysokých škol navrhovaná v BKTV podpoří snahu, motivaci a schopnosti VŠ uplatnit ve větší míře svou nabídku celoživotního vzdělávání. Je a bude to především věcí VŠ, nakolik svou nabídku celoživotního učení vytvoří a uplatní. Institucionální systém navrhovaný BKTV jim pro to dává dostatek prostoru.

UK: Zcela též absentuje vize vývoje aspoň ve střednědobém výhledu, tj. v období nejbližších pěti až sedmi let. A to nejen z pohledu financování, ale i z hlediska principiálně koncepčního, např. zda se opatření zaměří na strukturu a kvalitu studijních programů nebo na strukturu a kategorizaci institucí.

Vypořádání: BKTV navrhuje primárně zaměření se na kategorizaci institucí terciárního vzdělávání. Na druhou stranu bude v kompetencích Akreditační komise, aby zajišťovala kvalitu činností těchto institucí včetně kvality jednotlivých studijních programů a oborů. Autoři BKTV zahrnou do druhé verze BKTV zpřesnění procesu kategorizace institucí terciárního vzdělávání.

UK: „Expertní materiál věnovaný reformě českého terciárního vzdělávání“ se skládá z Úvodu, který pracně vysvětluje, co BK je a co není, SWOT analýzy, sedmi kapitol, literatury a zcela neúčinného až místy komického „Slovníku pojmů a zkratk“ (směs banalit nepotřebujících vysvětlení nebo zcela nefunkčních definic, které jsou ve skutečnosti hodnocením). Navíc hned na začátku BK se objevuje matoucí rozpor: v Předmluvě na s. 4 se tvrdí, že BK předkládá základní analýzy, zatímco v Úvodu na s. 5, že nejde o podrobný analytický materiál. Většina kapitol vzájemně nenavazuje a v řadě z nich se objevují rozporná tvrzení nebo návrhy.

Vypořádání: BKTV je dílem týmu autorů a je možné, že na některých místech není ujednoceno pojmosloví, avšak je nutné odmítnout, že by tvrzení v BKTV byla rozporná. Autoři BKTV tuto připomínku berou na vědomí a ve druhé verzi dojde ke sjednocení užívaných pojmů, aby BKTV působila ucelenějším dojmem. Jak na straně 4, tak na straně 5 se uvádí, že BKTV není detailním analytickým materiálem a obsahuje pouze základní analýzy. Autoři připomínky z UK by si měli uvědomit, že není v možnostech BKTV, aby obsáhla všechny možné analýzy a data, která jsou v současnosti dostupná o terciárním vzdělávání. Na druhou stranu je nutné, aby BKTV zmiňovala a odkazovala se alespoň na zásadní analytické dokumenty jako je *Country Note* OECD.

UK: Hluboká reforma je obvykle na místě v situaci nějaké zásadní krize, nemožnosti fungovat podle stávajících pravidel, která lze jen těžko změnit dílčím nebo postupným způsobem. BK však nedokládá (ani odkazem na nějaký rozbor či studii), že VŠ v ČR po r. 1998 nezvládly hlavní úkoly: boloňský proces, absorpci strmě narůstajícího počtu studentů, otevření mezinárodní mobility a zvýšené nároky na vědeckou produkci. Pokud se přece jen

nesystematicky zmiňují nedostatky, je zřejmé, že VŠ na nich nenesou dominantní nebo rozhodující podíl: nedostatečná komercializace výsledků, nízký počet patentů, nevhodná struktura zájmu studentů o studijní obory apod.

Vypořádání: BKTV se na několika místech odkazuje na *Country Note* OECD, kterou se do značné míry inspirovala. Není tedy pravdou, že BKTV nevychází z rozboru či studie, která by analyzovala stav českého terciárního vzdělávání.

Na žádném místě BKTV nezmiňuje, že by české vysoké školy nezvládly hlavní úkoly, tak jak je vyjmenovávají autoři připomínek z UK, ale pouze upozorňuje na slabá místa a hrozby systému terciárního vzdělávání.

Cílem BKTV není hledat nebo označovat viníky současného stavu, ale identifikovat slabé stránky a hrozby. Vysoké školy se ale velmi významně podíly a podílejí na profilu systému vysokoškolského vzdělávání a není možné, aby se od slabých stránek takto distancovaly, jak to učinila UK.

UK: Není jasné, v čem a do jaké míry se teze BK týkají zejména klíčových univerzit, tj. těch s vysokým podílem magisterských a doktorských SP, vědeckým výkonem a zahraničními mobilitami. Zavádí totiž v našem právním řádu nový termín – terciární vzdělávání. I když se tento pojem objevuje ve strategických dokumentech (OECD, předchozí Bílá kniha apod.), je třeba analyzovat závažné důsledky jeho zavedení. Bez bližšího rozlišování se v našich podmínkách tímto pojmem též vytváří (fiktivní) obraz dosavadní homogenity institucí VŠ vzdělávání, které je teprve třeba diferencovat. Přitom reálně taková diferenciací již probíhá, pouze dosud nebyla uchopena školskou politikou a dosud nebyly využity ani stávající možnosti. Např. státem byly za devět let platnosti zákona č. 111/1998 o VŠ založeny pouze dvě veřejné vysoké školy neuniverzitního typu. Lze předpokládat, že je tomu proto, že chybí jakákoli střednědobá a dlouhodobá vize založená na důkladné analýze dosavadního vývoje. Celkové ladění dokumentu pak jakoby se týkalo zejména oborově homogenních, profesně orientovaných škol, resp. technických a přírodovědných oborů s vysokým komerčním potenciálem.

Vypořádání: Samotní examinační OECD konstatovali, že český systém terciárního vzdělávání není dostatečně diverzifikovaný.

Country Note: 53. Despite the achievements noted above, the Czech tertiary system remains dominated by the public university sector, with non-university and tertiary professional institutions each accounting for less than 10 percent of enrolments. This university sector is formally undifferentiated, driven by a traditional Humboldtian vision, highly autonomous, self-governing and characterised by strenuous academic career requirements – in this context Bachelors programmes primarily aimed at graduate entry to the labour market have not found it easy to take root and flourish.¹

UK: Řada důležitých témat je pojednána chaoticky ve více kapitolách a nejsou zpracována uceleně. Nejvíce však zaráží skutečnost, že významná témata rozvoje domácího i evropského vysokoškolského vzdělávání zcela chybějí. Jde především o celoživotní vzdělávání a adaptaci VŠ institucí na jeho nárůst, který lze i v souvislosti s demografickým vývojem očekávat. Podobně zcela chybí konkrétnější návrh na komplexní řešení problému VOŠ: v BK se nijak neodrážejí analýzy a reflexe doporučení z *Country Note* 2006 k tomuto problému.

Vypořádání: viz vypořádání výše k celoživotnímu vzdělávání a ke *Country Note*. V přepracované verzi BKTV bude otázka VOŠ řešena podrobněji (viz Strukturované vypořádání připomínek).

¹ OECD, *Country Note*, November 2006, str. 16

UK: Důsledkem výše uvedeného nerozlišování je též ignorování zásadního rozdílu mezi soukromými a veřejnými VŠ a neřešení klíčového problému, tj. příliš vysokého počtu univerzitních VŠ o malém počtu studentů. Již tak nedostatečné a snižující se financování VŠ z veřejných zdrojů by se bez redukce počtu institucí a při zavedení veřejným zájmem nezdůvodnitelné podpory soukromých VŠ ještě snížilo.

Vypořádání: BKTV nabízí řešení, jak diverzifikovat systém terciárního vzdělávání. Do tohoto systému patří jak veřejné, tak i státní a soukromé vysoké školy a samozřejmě i vyšší odborné školy. Cílem BKTV je vytvořit takové prostředí, které povede ke **spontánní** diverzifikaci celého systému a ke kategorizaci institucí terciárního vzdělávání.

UK: Opakovaně vystupuje rozpor mezi deklarovanou tendencí posilovat autonomii VŠ (kategorie univerzit se „vynoří“ a nikdo je nebude uzákoňovat; školy zavedou vnitřní akreditační systém; samy si budou rozhodovat o jmenování profesorů atd.) a tendencí podřídit si je a sjednotit (např. neadekvátně zvýšená role SR, zaměstnavatelů a politiků i v oblastech, které jim evidentně nepřísluší; likvidace autonomie VŠ ve vnitřní normotvorbě, kdy o souladu vnitřních předpisů s charakterem a posláním vysoké školy má rozhodovat MŠMT apod.).

Vypořádání: Obavy z omezení akademických svobod nejsou namístě. BKTV navrhuje změny, ke kterým v řízení a samosprávě institucí terciárního vzdělávání dochází v celé Evropě a které České republice doporučuje i OECD (viz *Country note*). BKTV rozhodně nenavrhuje podřízení vysokých škol sféře politiky a zaměstnavatelských zájmů. Cílem je jen větší otevření (citlivost) institucí terciárního vzdělávání k zájmům zaměstnavatelů, regionům a široké občanské společnosti, která ze svých daní VVŠ financuje. K rozptýlení obavy z politického ovlivňování akademické sféry by mělo přispět i zřízení Rady pro terciární vzdělávání jako článku izolující VVŠ od přímých a proměnných politických vlivů. Podrobněji se rolí Rady pro terciární vzdělávání zabývá Strukturované vypořádání připomínek.

UK: Nemí vyhodnoceno naplnění principů a cílů stanovených v Bílé knize z roku 2000, což snižuje kvalitu a přiměřenost tezí předkládané BK.

Vypořádání: BKTV je zcela jiný dokument, na kterém pracoval jiný tým autorů. Autoři BKTV se nedomnívají, že by kvalitu jejich dokumentu snižovala skutečnost, že se BKTV neodkazuje na Bílou knihu z roku 2000.

Část: Terciární vzdělávání

UK: Především není pravda, že se české vysoké školství vyznačuje téměř plným financováním z veřejných prostředků. Data MŠMT ukazují, že v rozpočtech VVŠ již v r. 2007 tvořily vlastní příjmy téměř čtvrtinu. Na Univerzitě Karlově třetinu rozpočtu tvořily vlastní příjmy, další cca třetinu tvořily prostředky na vědu, výzkum a vývoj získané v soutěžích a státní příspěvek na vzdělávací činnost představoval pouhou třetinu rozpočtu. Důležitý je přitom trend neustálého zvyšování vlastních příjmů.

Vypořádání: Údaje z Výroční zprávy o hospodaření Univerzity Karlovy v Praze za rok 2007 vypovídají o následujících skutečnostech: i) podíl výnosů z hlavní činnosti na celkových výnosech tvořil 94,5 %, ii) podíl provozních dotací na celkových výnosech z hlavní činnosti činil 74,2 %. Z těchto údajů vyplývá, že UK je finančně závislá na příjmech z veřejných rozpočtů. Je nutné podotknout, že výnosy, které se vážou k hlavní činnosti nelze považovat za zcela na veřejných rozpočtech nezávislé nabyté; naopak výnosy z vedlejší činnosti jsou v případě UK zcela zanedbatelné.

Pokud by veřejné vysoké školy byly skutečně tak finančně nezávislé na veřejných rozpočtech, pak by tlak veřejných vysokých škol (včetně UK) na MŠMT, aby navýšilo finanční prostředky v kapitole vysokých škol, bylo zcela neúčelné.

UK: Jedno ze základních poslání vysokých škol, tj. podpora šíření demokratických principů, je pouze zmíněno úvodem a není žádným způsobem rozvedeno nebo konkretizováno v kapitolách dalších, kde je role vysokých škol chápána pouze pragmaticky a utilitárně a celé vymezení úlohy vysokých škol ve společnosti se tak stává instrumentální.

Vypořádání: Autoři BKTV se domnívají, že se jedná o tak zřejmé sdělení, že jej není třeba dále rozvádět a konkretizovat.

UK: Ačkoliv z textu kapitoly č. 6 jasně vyplývá, že výraznou slabinou rozvoje vysokých škol je podfinancování, SWOT analýza na str. 6 tuto skutečnost mezi slabými stránkami paradoxně pouze zmiňuje jedním slovem. Mezi silnými stránkami naopak chybí dlouhodobá tradice kvalitních magisterských studijních programů uskutečňovaných na českých VŠ, čehož důsledkem je mimo jiné i mimořádně nízký podíl nezaměstnaných mezi absolventy VŠ.

Vypořádání: Z výrazu „podfinancování“ je zcela zřejmé, že se jedná o podfinancování vysokého školství. Autoři BKTV zvažují, zda ve druhé verzi BKTV tento výraz dále rozvedou.

Autoři BKTV se domnívají, že nízký podíl nezaměstnaných mezi absolventy VŠ je primárně ovlivněn nízkým podílem vysokoškolsky vzdělaných jednotlivců v naší populaci; tento jev způsobuje i efekt vysoké individuální návratnosti investice do vzdělání.

UK: Text především nerozlišuje různé typy škol v terciárním vzdělávání. Ambice formulovat cíle a pravidla platné jak pro malé vyšší odborné školy, tak pro největší vysoké školy způsobem vlastním BK spíše vyvolává otázku, zda by pak v budoucnu nebylo vhodné zvážit relativně neobvyklý krok, jakým by bylo oddělení zákona o univerzitách od zákona o neuniverzitních institucích terciárního vzdělávání. Formulované „výzvy“ (komercializace, technologie, inovace) nejsou pro většinu univerzitních oborů (a pro značnou část studentů na českých VŠ, kdy přes 50% z nich nestuduje na technických, přírodovědných ani lékařských oborech) ty jediné, ba ani ty hlavní. Navíc se sugeruje dojem, že v současnosti vůbec neexistuje na VŠ dynamika, inovativní pohyb nebo monitorování uplatnění absolventů či „vazba mezi studiem a jeho relevancí pro trh práce“. Ovšem vytváření nových studijních oborů, modifikace přijímacích zkoušek na základě analýz těch dosavadních, hodnocení výuky studenty nebo sledování úspěšnosti absolventů na trhu práce (viz mezinárodní projekt REFLEX, kde je za ČR zapojeno Středisko vzdělávací politiky při UK) tato tvrzení vyvracejí. MŠMT navíc třeba míru úspěšného dokončování studia již několik let sleduje, stejně jako úspěšnost absolventů na trhu práce.

Vypořádání: Druhá verze BKTV bude specifikovat proces, jehož výsledkem bude kategorizace institucí terciárního vzdělávání. Základní teze k této otázce jsou obsaženy ve strukturovaném vypořádání připomínek.

Cílem BKTV je vytvořit sektor terciárního vzdělávání a tudíž integrovat současné vysoké školy a vyšší odborné školy do jednoho celku, jakkoliv je zjevné, že mezi těmito institucemi budou patrné zásadní rozdíly.

UK: Nutnost změn je zdůvodněna odkazem na Country Note OECD, na názor jedné skupiny zaměstnavatelů a na výsledky průzkumu názorů vybraných aktérů. Country note ze své povahy dokumentu poskytujícího spíše náměty obsahuje doporučení, která je potřeba diskutovat, nevytrhávat je z příslušných kontextů a vážit, jak a v jakých modifikacích je lze vhodně využít. Nejde tedy o jednoznačně vyznívající analýzu. V některých případech jsou navíc její závěry interpretovány posunutě (školné místo experty doporučovaného irského

modelu zvýšených poplatků za studium) a autoři BK zvýrazňují určitým směrem parametry, jejichž význam je právě nejednoznačný (financování z veřejných zdrojů prý již nelze zvýšit – není jasné, proč by podíl prostředků z HDP investovaných do VŠ nemohl být vyšší). Ostatně, na připomínky ČR ke Country Note nikdo z MŠMT ani nepřímo (např. tezemi v BK) dodnes nereagoval.

Vypořádání: Autoři BKTV se domnívají, že jejich dokument dává podnět k diskusi (i proces vypořádání připomínek je součástí této diskuse) a připomínka UK je tedy zcela zjevně odtržena od reality.

Autoři připomínky by měli vysvětlit, jaký je rozdíl mezi školným a vyššími poplatky za studium. Autoři BKTV zde totiž vidí zcela jednoznačný rozdíl – odložené školné je otevřený systém, který umožňuje uchazečům se sociálně-ekonomicky slabšího prostředí studovat na vysoké škole; vyšší poplatky za studium pouze zvýší administrativní nároky na jednotlivé vysoké školy a definitivně zahradí cestu uchazečům ze sociálně-ekonomicky slabšího prostředí na vysoké školy. Examinátoři OECD mj. ČR doporučili, aby navýšila finanční prostředky, které plynou studentům jako finanční (sociální) pomoc při jejich studiu a rovněž ČR doporučili zvýšit podíl soukromých výdajů na celkových výdajích.

UK: A konečně průzkum názorů expertů na české VŠ (Matějů 2007) nelze brát vážně již vzhledem k sugestivně formulovaným otázkám nebo vzhledem k velikosti a složení vzorku respondentů – neobstál by ani jako ročníková práce.

Vypořádání: Autoři připomínek UK by měli upřesnit, které otázky považují za sugestivně položené. V opačném případě se na tuto připomínku nedá korektně reagovat. Pokud jde o velikost vzorku a jeho složení, metoda „sněhové koule“ je popsána v učebnicích, kde jasně stojí, že nejde o metodu výběru, která by umožňovala generalizaci na celou populaci, což BKTV nečiní. Výsledky získané na tomto vzorku jsou používány jen pro ilustraci. Na druhé straně více než dvě stovky dotázaných (převážně expertů) tvoří slušnou oporu pro argumentaci proti názoru jednotlivců vydávaných za názory většiny.

UK: Z identifikovaných problémů je skutečně závažný problém personálního obsazení škol a kvalifikovanosti akademických pracovníků („létající profesori“, vysoký průměrný věk habilitovaných docentů a profesorů, nízká mobilita mezi školami), zatímco paušální kritiku nekvalitní výuky, absence práce se zahraniční literaturou, nevyužívání moderních výukových metod a návrh řešit situaci pomocí odborníků z praxe, podobně jako výtku z nedostatečné internacionalizace studia, nelze akceptovat jako podloženou a obecně pro systém platnou.

Vypořádání: BKTV nemůže analyzovat situaci na každé české vysoké škole. Obecně bohužel platí, že hlavním zdrojem při výuce jsou české učebnice a skripta. Studentům je sice na začátku semestru doporučena další literatura včetně literatury cizojazyčné, ale jejich znalost se dále v průběhu semestru nezjišťuje a není ani nezbytnou podmínkou pro udělení zápočtu a/nebo zkoušky.

UK: Doporučení k dosažení cílového stavu lze hodnotit následovně:

- závěr prosazující větší důraz na hodnocení kvality trpí značnou zmatečností v důsledku snahy obsáhnout příliš mnoho věcí (kvalita výuky je jen jedním parametrem kvality instituce; něco jiného je evaluace pro potřeby akreditace a pro potřeby financování, které se musí řídit jinými evaluačními kritérii, nástroji a postupy; nelze směřovat hodnocení výuky studenty (neparametrická data) s objektivními ukazateli „úspěšnosti absolventů“, kterou navíc autoři nedefinují, a s používáním didaktických metod);

- v souladu se snahou hodnotit především výsledky a výstupy je nutné odmítnout zohledňování pouhého „zapojení odborníků z praxe“. To je jen nástroj s proměnlivými

výsledky v jednotlivých případech. Je také těžko představitelné, že by se hodnocení instituce s důsledky pro financování opíralo o míru explicitního zařazení výcviku tzv. soft skills: kdo a jak by je hodnotil? Tyto dovednosti jsou navíc v kvalitně realizovaných studijních programech rozvíjeny buď skrytě nebo i jako součást studijních plánů;

- obecný návrh vytvořit veřejný informační systém (spíše portál) o vysokých školách lze přivítat, nicméně formulace nasvědčující on-line zveřejňování výsledků studia vzbuzuje zásadní pochybnosti (ochrana osobních údajů, účelnost apod.); mělo by se jednat o portál nabízející v jednotné podobě základní textové, přehledové a statistické údaje o vysokých školách, jehož vytvoření již dnes MŠMT v podstatě nic nebrání (výroční zprávy, zprávy o přijímacím řízení apod. jsou v elektronické podobě k dispozici);

- doporučení využít ke zlepšení stavu prostředky z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost výrazně diskriminuje pražské vysoké školy, což při absenci pomoci ze strany státu alarmující.

Vypořádání: Původní rozhodnutí širšího týmu BKTV otázku kvality učinit „průřezovým“ tématem prolínajícím se všemi kapitolami a jako výsledek působení konkurenčního prostředí se ukazuje jako problematické. Na veřejném projednávání připomínek k BKTV bude předložen návrh na zařazení samostatné kapitoly ke kvalitě, zejména pak ke strategii zjišťování a hodnocení kvality vzdělávací činnosti vysokých škol. Součástí vypořádání je návrh hlavních tezí této kapitoly. Zjišťování a hodnocení kvality výsledků výzkumu a vývoje je řešeno v návrhu reformy VaVaI a Metodice hodnocení výsledků výzkumu a vývoje připravené Radou pro výzkum a vývoj, proto se jím BKTV detailně nezabývá.

Rozvoj soft skills mohou hodnotit zejména zaměstnavatelé, kteří se s absolventy daných institucí setkávají v praxi. Autoři BKTV jsou přesvědčeni, že v této oblasti české vysoké školy zatím zaostávají a důkazem jsou zkušenosti zaměstnavatelů.

Autoři BKTV se domnívají, že ČR je schopna vytvořit ve svých podmínkách bezpečnou databázi „informační systém“ o terciárním vzdělávání, aniž by došlo ke zneužívání osobních údajů. Současné informace, které má MŠMT k dispozici jsou v elektronické formě, ale nejsou součástí databáze, což omezuje jejich účelné využití.

Část: Struktura systému

UK: Pozitivně lze hodnotit popis stavu v odst. 21 a jasně deklarovaný cíl diferencovat systém terciárního vzdělávání, který by byl vnitřně propojen. Klasifikace (kategorizace) typů vzdělávacích institucí je tak první krok správným směrem. Zatím je ovšem myšlenka rozpracována nekonzistentně a není dostatečně dotažená. Proto nelze uvedený návrh jednoznačně hodnotit, když není ani naznačena vazba na mechanismy akreditace, hodnocení kvality a financování. Bohužel, pozornost je zcela asymetricky věnována zejména profesnímu odbornému vzdělávání (odst. 23-25 a 27-29). Chybí analogicky podrobné zpracování např. finančních nástrojů a stimulace studijních oborů u vzdělávacích a výzkumných univerzit. Doporučení 36d) chybí jasný závazek státu, že financování VOŠ v systému terciárního vzdělávání bude podmíněno navýšením prostředků v kapitole vysokých škol. Bez tohoto navýšení hrozí uvedený návrh nebezpečnými důsledky (další propad již tak nedostatečného financování).

Vypořádání: Kategorizaci institucí terciárního vzdělávání jsme se již věnovali výše. BKTV nemůže určovat rozpočtové priority, protože ty si určuje samotná vláda. Nebylo by tedy korektní, kdyby BKTV slibovala, že dojde k navýšení finančních prostředků v kapitole vysokých škol. Je ale zřejmé, že v případě integrace VOŠ do systému terciárního vzdělávání dojde rovněž k integraci finančních prostředků, které jsou dnes alokovány na VOŠ bez vazby na kapitolu vysokých škol.

UK: V modelu BK je nositelem akreditací jednotlivých odborných oblastí vzdělávání „instituce“, tj. v našich podmínkách jednoznačně vysoká škola. Např. první věta odst. 35 je však s tímto vymezením v rozporu. Pro důkladnější posouzení navrhovaného modelu chybí i přesnější popis kompetenčních vztahů mezi Akreditační komisí, státem a institucí terciárního vzdělávání.

Vypořádání: Druhá verze BKTV bude obsahovat zpřesnění a vymezení úlohy Akreditační komise v rámci systému terciárního vzdělávání.

UK: Přitom sama klasifikace/kategorizace instituce na základě vzdělávacích a vědeckých výkonů není jasně vymezena. Instituce nebo její část se bude např. podle části kritérií příkladmo uvedených v odst. 33 jevit jako zařaditelná do jednoho typu a podle dalších kritérií jako patřící do jiného typu. BK neuvádí, kdo a podle čeho by o tomto zařazení rozhodl.

Vypořádání: Druhá verze BKTV bude obsahovat zpřesnění a vymezení úlohy jednotlivých institucí terciárního vzdělávání.

UK: Klasifikace/kategorizace VŠ do tří typů institucí je, jak již bylo uvedeno, žádoucí. Bohužel však chybí její dostatečná konkretizace i alternativní modely fungování systému. Pro každý typ VŠ je třeba stanovit kvalitativně odlišná kritéria akreditace, excelence a financování. Dále je naprosto nezbytné stanovit předpoklady a mechanismy přechodu z jednoho typu instituce v druhý. Je přitom nutné zdůraznit, že tři typy institucí terciárního vzdělávání tvoří jednodimenzionální hierarchii, jeden není kvalitnější než druhý. Pak ovšem musí být u každé stanovena svébytná kritéria excelence, průměru a podprůměru vedoucího k odebrání akreditace.

Vypořádání: viz vypořádání připomínky výše.

UK: BK bohužel ani náznakem neuvádí, jaké důsledky pro způsob financování bude mít fakt, že instituce je výzkumná, vzdělávací nebo odborně profesní. Typologie institucí je předmětem projektu EK; bylo by tedy vhodné nejprve analyzovat evropské trendy v definování typu a snažit se je přiměřeně využít v domácích podmínkách. Normativ na studenta by měl být odlišný u různých typů studia, a to ve prospěch studentů doktorských a magisterských studijních programů (podle kritéria hromadnosti výuky – vyšší normativ by měl být u těch oborů, kde je větší podíl náročnější individualizované výuky). Podobně nestačí jen deklarovat podporu excelenci. Dosažení parametrů excelence by se v jednotlivých typech institucí mělo odrazit v jejich financování. Je třeba též znovu zdůraznit, že by bylo v rozporu s trendy evropského vývoje a bránilo by strategickému řízení škol, kdyby nástroje financování byly vázány nikoli na instituce, ale na jejich součásti. Protože je však u velkých institucí o mnoha fakultách obtížné přiřadit excelenci celým školám a současně její přiřazení jednotlivým částem nelze připustit z důvodů vlivu na financování (financování „po částech“ by vedlo v relativně krátké době k dezintegraci takové školy), lze snad připravit a ověřit model, ve kterém by excelence byla přiřazována odborným (vědeckým i vzdělávacím) oblastem.

Vypořádání: Druhá verze BKTV se bude podrobněji věnovat odlišnostem ve financování jednotlivých typů institucí terciárního vzdělávání. Současná verze BKTV navrhuje diferenciaci normativů, a to nejenom u bakalářských nebo magisterských studijních programů, ale rovněž navrhuje diferenciaci podle jednotlivých forem studia (prezenční, kombinovaná a distanční). Cílem BKTV je diverzifikovat systém terciárního vzdělávání, což může (ale nemusí) vést k racionalizaci počtu fakult stávajících vysokých škol. Tento doprovodný jev ovšem autoři BKTV nepovažují za negativní, ale za **žádoucí**.

UK: V odst. 33 uváděná kritéria bohužel neodrážejí třetí roli univerzit, která je zejména v regionech a u vzdělávacích a profesních univerzit podstatná (roli kultivace regionální a

lokální kultury, občanského a společenského života, zvyšování kvality státní správy a samosprávy atd.).

Vypořádání: Připomínka není nikterak v rozporu s míněním autorů BKTV a bude předmětem úvah autorů, zda bude druhá verze BKTV rozšířena o tuto připomínku.

UK: Skutečným posílením role AK vlády (odst. 36b) by pak bylo rozšíření práva udělovat nové akreditace institucím a hlavně povinnost kontroly realizace SP a SO v jednotlivých odborných oblastech. Při veškeré autonomii, stát u veřejnoprávních institucí financovaných i z veřejných zdrojů k dosahování cílů veřejného zájmu nesmí rezignovat na účelnou kontrolu.

Vypořádání: Stát bude svou kontrolu uplatňovat prostřednictvím Akreditační komise, Rady pro terciární vzdělávání a jednotlivých správních rad; na úplném vrcholu zůstane MŠMT.

UK: V doporučeních se vůbec nerozlišuje mezi akreditací jako zabezpečením minimálních standardů a hodnocením kvality, které má podnítit zvýšení kvality poskytovaných služeb. Akreditace by měla být hodnocením typu školy za delší období, hodnocení by se v kratší periodě mělo věnovat kritériím kvality (excellence). Navíc je třeba počítat s další kategorií, která v BK chybí – „rozvojová“ instituce pro školy, které zatím nemají historii, podle níž by je bylo možné zařadit do jednoho z typů.

Vypořádání: Přeprocovaná verze BKTV zpřesnění pojetí kategorizace jako procesu, nikoli výsledku. Současně vzniká kapitola věnovaná hodnocení kvality, která bude buď součástí přeprocované verze BKTV, nebo její přílohy. Blíže k tomuto problému viz Strukturované vypořádání připomínek.

Část: Výzkum a vývoj

UK: Odst. 38 nejzřetelněji, a pak i některé další, předpokládá kategorizaci součástí, nikoli vysokých škol jako celků. Takové vymezení je nejen v rozporu s kap. 2 a 5, ale je především zcela nepřijatelné vzhledem k nebezpečí dezintegračních tendencí. Jak již bylo řečeno výše, vhodná by byla kategorizace podle odborných oblastí (vzniká ale např. otázka, jak od zastoupení teaching a research oblastí dojdeme k určení typu instituce jako celku). Odst. 39 (zejména písm.b)) je zcela nesrozumitelný a obecný. Není vůbec jasné, co si představit „změnou zákonných úprav i běžné praxe“, pokud jde o „kvalifikační rámce ... , aby byla podpořena ... praxe ve výzkumných institucích mimo sektor VŠ a praxe v zahraničí“. Není jasné, proč by to dnes nešlo.

Vypořádání: BKTV navrhuje spontánní kategorizaci prostřednictvím rozdílného financování různých typů činností, zohledněním kvality a volby modelu řízení. To se jistě bude týkat spíše oblastí, pro které bude institucím dáována akreditace než institucí jako celků. BKTV hovoří o spontánní kategorizaci na úrovni součástí, aby bylo zdůrazněno, že nepůjde o úřední zásah. Není záměrně specifikováno na jaké úrovni jsou součásti myšleny. Může jít o celé školy. Fakulty však již z tohoto pohledu bývají docela homogenní. Vnitřní rozpočtování univerzit je plně v jejich kompetenci a je pouze na nich, jak pracovat s nehomogenními strukturami, které jsou tu v rámci jednotlivých normativů stejně již nyní.

UK: Pokud jde o výchovu mladé badatelské generace, odst. 41 se vlamuje do zcela otevřených dveří: účast doktorandů na vědecké práci je současnou právní úpravou vyžadována (srv. zákon č. 111/1998, §. 47 odst. 1 a 4). Minimální standardy pro absolventa doktorského studia by měly v obecné poloze vycházet z národních deskriptorů, které by zároveň poskytovaly standardy pro akreditaci vysoké školy. I zde však leží úkol pro AK vlády. Tak jako na nižších úrovních studijních programů, i v doktorském studijním programu by měl být stanoven ve společné oborové diskusi (za účasti odběratelské sféry) jakýsi „oborový profil“. Návrh Bílé knihy vůbec nepracuje s rámci kvalifikací – evropskými nebo

národními. Není ani reflektován vývoj v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání. Je rozumné výrazně vázat akreditace opravňující vysokou školu k realizaci doktorských studijních programů na skutečné výsledky ve VaVaI. Nezodpovězena však zůstává otázka, co se tím myslí.

Vypořádání: Kvalifikační rámce by pro celou ČR měly vzniknout v rámci budoucího IPn projektu, nicméně je třeba počítat s podstatnou zodpovědností a autonomií jednotlivých institucí za jejich implementaci a využívání

UK: Odst. 43-47: Stávající systém nevylučuje plnohodnotné zařazení odborníků z praxe (např. špičkoví lékaři-klinici) a zahraničních odborníků, ale nikterak jej neusnadňuje. Tomu, aby se na školách zřídily pracovní pozice, resp. místa pro odborníky z praxe financovaná podniky (odstavec 46), legislativně nic nebrání ani dnes. Takový pracovník samozřejmě pouze nemůže nosit titul „profesor“. Prosazuje-li BK, aby byly pozice pro externí odborníky spojeny s titulem profesor, pak se účel námětu posouvá spíše do symbolické a prestižní polohy. Účinnou pomocí pro rozšíření počtu míst pro odborníky z praxe by ovšem bylo daňové zvýhodnění soukromých subjektů financujících taková místa.

Vypořádání: BKTV nemá ambici určovat daňovou politiku, kterou si definuje vláda. Autoři BKTV ani nejsou přesvědčeni, že další výjimky v současném zákoně o daních z příjmů jsou v souladu s trendem posledních let, kdy se daňové zákony spíše zjednodušují. Již dnes obsahuje zákon o daních z příjmů určitá ustanovení, která podporují vzdělávání, ale i výzkum a vývoj (například: § 15 odst. 8, § 34 odst. 4 a rovněž je možné si od základu daně odečíst hodnotu daru).

UK: Kritéria habilitací akademických pracovníků by měla být řešena jako celek – na národní úrovni a pouze jako základní rámec. Není vhodné, aby vysoké školy byly nuceny rozlišovat mezi pracovníky akademickými, pedagogickými a výzkumnými. Termín akademický pracovník vhodně zahrnuje obě základní úlohy – vzdělávací i výzkumnou/vývojovou/inovační/tvořivou (dále „výzkumnou“). Jaká bude proporce povinností ve vzdělávací a výzkumné činnosti, nechť rozhodne vysoká škola. Bude to jistě i souviset s její misí/posláním, profilací. Nepřijatelné je pak předepisovat, kolik bude kterých pracovníků na jakém typu instituce (viz Přílohu, kapitola Diverzifikace vysokých škol s ohledem na typ poskytovaných služeb, Tabulka A.4) ! Jde o krok přesně opačným směrem, než se vydala EU.

Vypořádání: Druhá verze BKTV se bude podrobněji věnovat kategorizaci jednotlivých institucí terciárního vzdělávání jako procesu. Blíže k tomuto problému viz Strukturované vypořádání připomínek.

UK: Ať již bude řešení otázky „rámce kritérií pro habilitace a jmenovací řízení“ na vysoké škole jakékoliv, dotýkáme se hlubokých tradic. Na kontinuální střeoevropskou tradici se zde roubuje americký model profesorských „pozic“. Nicméně lze souhlasit s tím, že kritéria pro akademickou hodnost profesora (o docentech BK nikde nemluví; není jasné, zda považuje tuto hodnost za zbytečnou), ač národní, jsou dnes skutečně nesouměřitelná v rámci ČR. BK bohužel s konzistentním návrhem řešení nepřichází. Pokud jde o „státní profesuru“, je nutné ji odmítnout. Není jasná její funkce (mandát, síla, legitimita) kromě funkce ornamentální.

Vypořádání: BKTV se nesnaží nuceným způsobem aplikovat americký model na české prostředí. Jedinou snahou BKTV je upozornit na nedostatky současného stavu a navrhnout alternativu.

Autoři BKTV pouze připouští „státní profesuru“ a domnívají se, že by to byl krok správným směrem, jehož dopad nebude na národní úrovni významný, ale bude významný pro jednotlivce a pro instituce, ze kterých se budou rekrutovat.

Část: Třetí role

UK: Hlavním nedostatkem této kapitoly je, že tzv. třetí role vysokých škol je pojata velmi úzce. Je redukována jen na tzv. inovační transfer. Spolupráce s podniky a průmyslem (obecněji s aplikační sférou) je jistě jednou ze zásadních komponent. Měla by se významně odrazit i v aktivitách spojených s výzkumem, vývojem, inovacemi a dalšími tvůrčími činnostmi, o kterých pojednávala předchozí kapitola. Budeme-li však chápat třetí roli tak, jak je obvyklé, jako službu společnosti, pak BK zmiňovaný *mezigenerační transfer znalostí a vědomostí* (určitě by měla být doplněna funkce zachování pokroku vědění – angličtina užívá někdy „maintenance of the discipline“) ani *produkce znalostí a tvorba inovačního potenciálu* nejsou zdaleka vyčerpávající. Jde i o rozvoj občanské společnosti, předávání a rozvíjení sociálních dovedností a kompetencí, kritickou reflexi hodnotového vývoje společnosti a řešení jejích problémů (dnes již globálních, jak např. ukázala pravděpodobně neuvážená podpora produkce biopaliv, byť myšlená v zásadě dobře, pro ochranu životního prostředí) atd. Z tohoto pohledu jsou jistá rozvážnost ve vývoji a respekt k tradicím a tradičním hodnotám, které jsou univerzitám mnohdy vytýkány, jednoznačným kladem.

Vypořádání: Autoři rozšířili text BKTV v kapitolách věnujících se obecnějším polohám tak, aby bylo zjevné, že souhlasí s připomínkou v obecné poloze. Dotčená kapitola 4 však má být věnována spolupráci s aplikační sférou a bude v tomto smyslu dopracována.

UK: I v jednotlivostech, tam kde jde o těsnější spolupráci s podniky, jde o mlhavé deklarace žádoucího stavu bez naznačení postupů a mechanismů k jeho dosažení (např. ve světě běžná daňové zvýhodnění podniků spolupracujících s vysokými školami na inovačním transferu není ani naznačeno). Odst. 59c) navíc ignoruje skutečnost, že veřejná podpora výzkumu na VŠ musí jít hlavně do základního výzkumu, protože o ten soukromý sektor většinou zájem nemá. Odst. 59e) (motivace firem k investicím do VaV) nebo 61e) (přímá intervence státu při financování excelentních center, která ovšem předpokládá obrovské prostředky, zatímco BK deklaruje, že k žádnému navýšení nedojde) tuto absenci mechanismů dokládají.

Vypořádání: K otázce daňových stimulů viz výše. Příslušné požadavky UK jsou naplněny písmenem f) ve stejném odstavci. Není navíc pravda, že BKTV tvrdí, že nedojde k navýšení prostředků. Naopak předpokládá např. cílené využití strukturálních fondů v navržených směrech. Finanční neutralita je deklarována výhradně u změn týkajících se sociálních podpor studentů.“

Část: Řízení a samospráva

UK: Kapitola svědčí o necitlivosti autorů na hodnoty univerzitního života a na nároky, které jeho funkční provoz klade. Je velmi nevyvážená, někde v rozporu s předchozími tvrzeními (odst. 72, kde autoři popírají jednu ze svých základních tezí, že systém českých vysokých škol není diverzifikovaný a je homogenní), se zkratkovitými obraty (typy řízení jsou „extrémní“ a samosprávný model je v dikci připomínající propagandu padesátých let ztotožněn s „akademickou oligarchií“). Navíc řada důležitých částí byla vyňata a přesunuta do Přílohy. Tak z hlavního materiálu vypadla např. SWOT analýza, schéma možného modelu řízení „standardní“ veřejné vysoké školy univerzitního typu nebo rozbor, jaké legislativní změny by byly třeba.

Vypořádání: BKTV není rozporuplná. Homogenitou autoři BKTV rozumějí malou rozrůzněnost jednotlivých typů institucí terciárního vzdělávání, a proto je nutné je více diverzifikovat. I součástí úvodní SWOT analýzy je nutnost diverzifikace systému.

Provokující termín „akademická oligarchie“, převzatý z publikace Tertiary Education for the Knowledge Society. OECD Thematic Review of Tertiary Education: Synthesis Report, OECD 2008, bude v nové verzi BKTV vynechán a bude nahrazen jiným označením.

Druhá verze BKTV bude obsahovat zpřesnění kategorizace jednotlivých typů institucí terciárního vzdělávání, avšak nadále je cílem autorů, aby vlastní text BKTV byl stručný a sdílný a případně se odkazoval na přílohu k BKTV.

UK: Možná proto i velmi správné konstatování, že míra autonomie VŠ v oblasti investičního rozvoje (programové financování) je velmi nízká, VŠ jsou neúměrně závislé na vůli státní byrokracie a jejich strategické řízení je tak omezeno, chybí ve SWOT analýze v úvodu BK. Proto je třeba návrh víceletého investičního financování, podobně jako analogický návrh víceletého kontraktového financování vzdělávací činnosti, který by znamenal větší pružnost a samostatnost řízení VŠ i skutečné posílení jejich autonomie, vysoce ocenit. Ani pro takoveto změny není třeba současný zákon o vysokých školách novelizovat (jiné právní předpisy však ano).

Vypořádání: SWOT analýza obsahuje v části slabých stránek následující body: i) minimální garance objemu finančních prostředků poskytovaných státem, ii) málo transparentní investiční politika málo odolná politickým a lobbyistickým tlakům, které jsou pouze opisem připomínky UK. Není tedy nutné SWOT analýzu dále rozšiřovat o tuto připomínku.

UK: Jakkoliv je třeba se vážně zamyslet nad tím, zda a případně v čem je vliv akademické samosprávy skutečnou brzdou a kde je velmi cennou pojistkou, je třeba komplexně vyhodnotit, jakou funkci vedle dalších vlivů v řízení vysokých škol má. Velmi citelně chybějí rozbor modelů, o které se již různé evropské země pokusily, jejich silné a slabé stránky. A to zejména pokud jde o začlenění tzv. „vnějších“ aktérů a o vyvážení tří základních vlivů – rektora a managementu vysoké školy, akademické samosprávy a vnějších aktérů (správní rady). Zejména pak u každého z nich vyvážení jejich kompetencí odpovědností.

Vypořádání: MŠMT připravuje dokument, který se bude věnovat otázce řízení vysokých škol včetně rozboru zahraničních modelů řízení.

UK: Nepochopení rolí a vazeb mezi samosprávou, státem (MŠMT, Akreditační komise – viz odst. 77, který mění AK v mocenský nástroj státu), externími aktéry (SR) vede k nemodernímu a bizarnímu pojetí velmi omezené autonomie VŠ, které je i v rozporu s Magna Charta Universitatum:

Složení správních rad odpovídá funkci, kterou měly ze zákona z roku 1998 plnit, tj. být pojistkou v majetkových věcech a otevřít vysokou školu více společnosti a regionu. Nebyly zamýšleny proto, aby strategicky řídily vysoké školy a rozhodovaly o jejich vývoji. Oproti tomu navrhované změny v BK pouze dávají správním radám neúměrně rozsáhlé pravomoci, a to zejména ve strategickém rozvoji a řízení vysokých škol – aniž by jejich členové měli dobré znalosti tohoto prostředí, ale zejména aniž by nesli jakékoliv důsledky, pokud budou jejich rozhodnutí věcně špatná (na rozdíl od Akademických senátů, které si chybnými rozhodnutím pod sebou podřezávají větev). To, že za svou práci členové správních rad dostanou honorář, není přece žádnou pojistkou.

Vypořádání:

a) Ve vyspělých zemích EU se výrazně prosazuje **princip sdílení samosprávy a řízení univerzit** (shared governance), pro který je charakteristické zřetelnější vymezení rolí samosprávy a managementu, což se projevuje v přeskupování kompetencí a odpovědností i ve složení příslušných orgánů. **Orgány akademické samosprávy** (typicky jde o senáty, akademické rady, akademické výbory) jsou primárně odpovědné za výuku a výzkum a jejich

personální politiku, kurikula, hodnocení kvality, studentské záležitosti, v neposlední řadě jsou to orgány sledující a garantující zachování akademických svobod. Na druhé straně **orgány pověřené primárně managementem instituce** (typicky rektor, kvestor, správní rada), které jsou v první řadě odpovědné za institucionální management a dlouhodobou ekonomickou strategii instituce, přičemž jsou nastaveny mechanismy zajišťující synergii a spolupráci mezi těmito dvěma orgány s různou působností a odpovědností. Ukazuje se, že tento model sdílené samosprávy a řízení s jasněji vymezenými kompetencemi a odpovědnostmi zvyšuje efektivitu řízení univerzit, aniž jsou jakýmkoli způsobem ohroženy akademické svobody.

b) BKTV předpokládá, že v rámci tohoto trendu a celkového růstu diversifikace systému terciárního vzdělávání si **každá instituce terciárního vzdělávání v rámci zákonem stanovených „mantinelů“ zvolí model řízení, který bude nejvíce vyhovovat jejímu typu a zaměření.** Je zřejmé, že v případě velké univerzity výzkumného typu bude role samosprávných akademických principů větší než v ostatních institucích terciárního vzdělávání, zejména pak v případě škol zaměřených na poskytování profesně orientovaných bakalářských programů.

c) **Riziko politického ovlivňování akademického prostředí a prosazování partikulárních zájmů lze výrazně snížit nebo eliminovat zřízením Rady pro terciární vzdělávání (RTV)** a vytvořením vazeb mezi správními radami a touto radou (jmenování správních rad, odpovědnost správní rady vůči RTV). Nová verze BKTV se návrhem na zřízení RTV bude zabývat podrobněji a načrtne základní principy jejího vzniku a vymezení kompetencí.

UK: Správní rady by podle BK měly volit s akademickým senátem fakulty děkany/ředitele ústavů, které pak rektor jmenuje. Tento návrh by představoval nejvýraznější zásah do autonomie vysokých škol od r. 1989 (zde spočívající ve výrazné ingerenci do řízení nejen vysokých škol, ale i jejich součástí) a daleko silnější vliv centrální moci otevírající dveře politickým vlivům.

Vypořádání: viz vypořádání výše.

Rozhodně nejde o podřízení vysokých škol sféře politiky a zaměstnavatelských zájmům. Jde o větší otevření institucí terciárního vzdělávání k zájmům zaměstnavatelů, široké občanské společnosti a také regionům. VVŠ musí nést faktickou, nikoli pouze verbální, zodpovědnost za jejich výsledky před veřejností, kterou představují daňoví poplatníci, kteří činnost VVŠ ze svých daní do velké míry financují. Jde o potřebu tzv. accountability. Aby to fungovalo, je třeba zajistit i) akademické svobody a akademickou autonomii, ii) otevřenost institucí TV vůči externím společenským zájmům, iii) transparentní prostředí, kde jsou dobře patrné výsledky (úspěchy i neúspěchy) činnosti VVŠ, iv) zdravou konkurenci mezi školami.

UK: To se projevuje i u návrhu na výběr rektora. Mechanismus výběru rektora musí odrážet jeho odpovědnost za činnost vysoké školy jako celku. Čím více orgánů reprezentujících různé zájmy se bude na jeho výběru podílet, tím více hrozí nebezpečí, že nebude vybrána silná osobnost, ale člověk, který je dostatečně slabý a bezvýrazný, aby nikomu nevadil. Pokud se ukáže nutnost změny současného stavu, je ze čtyř variant výběru rektora tou nejméně špatnou varianta 84d) s tím, že chybí naprosto zásadní prvek a tím je jmenování prezidentem republiky (bez toho by bylo významně oslabeno veřejnoprávní postavení VŠ).

Vypořádání: Rektor bude mít primárně odpovědnost za vysokou školu, kterou povede. Je patrně nad rámec jeho možností, aby byl odpovědný za další vysoké školy, jakkoliv je logické, že by měl vycházet z prostředí, které pomáhá i on sám formovat.

Závěr, který autoři připomínek z UK vyvodili je absurdní a nabízí se otázka, jak je tomu dnes. Akademické senáty jsou složeny z akademických pracovníků a studentů a rovněž tedy zastupují dva odlišné zájmy (není možné se domnívat, že zájmy akademiků a studentů jsou

zcela totožné). Vždy záleží na konkrétních osobnostech, které se rozhodnout, že se budou ucházet o post rektora a rovněž záleží na osobnostech, které budou rektora volit; orgány jako takové (správní rada a akademický senát) zájmy neprosazují, zájmy prosazují konkrétní jednotlivci.

BKTV zcela záměrně navrhla čtyři varianty výběru rektora. Přípravovaný dokument o řízení vysokých škol zpřesní tyto varianty včetně jejich silných a slabých stránek.

Akt jmenování rektora prezidentem republiky vychází z tradice a jednak je dům ovlivněn samotným systémem výběru rektora. Z logiky věci by měl rektora jmenovat orgán, který jej může i odvolat, což dnes neplatí. Veřejnoprávní postavení (veřejných) vysokých škol je dáno zejména jejich financováním.

UK: Vnitřní uspořádání a regulační mechanismy by měly být v maximální míře ponechány na vnitřních předpisech vysokých škol. Je zcela nepřijatelné, aby vnitřní předpisy MŠMT schvalovalo, pouze, jak je tomu nyní, by mělo mít konzultační a metodickou roli a garantovat jejich registraci, že nepřekračují zákonné normy. Navíc, podle odst. 90b) by Statuty institucí měly schvalovat správní rady jmenované MŠMT – tato teze je i v rozporu s jinými ustanoveními samotné BK.

Vypořádání: Přípomínka je zmatečná. Není patrné, se kterými ustanoveními BKTV je návrh, aby statuty institucí terciárního vzdělávání schvalovaly správní rady, v rozporu.

BKTV odst. 76: *Při registraci vnitřních předpisů bude (v souladu s výše uvedeným záměrem vysoké autonomie při zakotvování vnitřní struktury institucí) vhodné zkoumat nejen soulad se zákonem, nýbrž i soulad s proklamovaným posláním instituce. Každý nesouhlas Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy však bude muset být podložen průkaznou nekonzistencí ohrožující funkčnost či stabilitu instituce.*

Citovaný odstavec z BKTV dokládá, že role MŠMT bude ryze kontrolní a bude spočívat v registraci vnitřních předpisů. Akt schvalování bude přenechán správním radám.

UK: Navrhovaná role akademického senátu v oblasti kontrolní ho kromě těchto hodnotících činností degraduje na orgán mající vliv na zcela sekundární, podpůrné nebo doprovodné funkce VŠ. Pro kvalitní řízení je však daleko výhodnější role orgánu, který poskytuje pojistku pro strategii a rozhodování managementu, kde je možné vést diskuse a legitimizovat tato rozhodnutí (čímž bude plnit i funkci poradního orgánu).

Vypořádání: Autoři BKTV považují dohled nad hodnocením kvality dané instituce za stěžejní činnost (z pohledu dalšího rozvoje dané instituce), které je v současnosti věnována velmi malá pozornost, čemuž odpovídá i neuspokojivý stav vysokých škol. Rovněž dohled nad servisními činnostmi dané instituce (ubytovací a stravovací služby, stipendia, kulturní, sportovní a jiné volnočasové aktivity) není možné považovat za druhořadý. Vždyť to jsou právě studenti, kteří tvoří „obsah“ vysoké školy a bez jejichž spokojenosti bude vysoká škola ztrácet na konkurenceschopnosti oproti jiným vysokým školám.

UK: Souhrnně lze konstatovat, že podle BK o funkčnosti modelu řízení dané VŠ, o souladu jejího poslání a dosahovaných výsledků, o složení SR, které budou následně schvalovat nové statuty VŠ – o tom všem by měl rozhodovat stát a MŠMT (sic!). Orgány a osoby bez jasné odpovědnosti vůči akademické obci, dokonce bez členství v ní, tímto mají mít nepřiměřené pravomoci.

Vypořádání: viz vypořádání výše.

Obecně lze říci, že MŠMT, resp. stát bude plnit nezastupitelnou roli prostřednictvím registrace vnitřních předpisů instituce. Schvalování těchto předpisů bude skutečně svěřeno

správním radám, jejichž složení by mělo odpovídat poslání dané instituce (výzkumná, vzdělávací nebo profesně orientovaná). Správní rady budou odpovědné institucím, které je do správní rady navrhly a rovněž budou podléhat doзору RTV.

UK: Z tezí BK jasně vyplývá tendence k většímu podřízení VŠ sféře politiky na jedné straně a zaměstnavatelským (podnikatelským) zájmům na straně druhé. A rizika zmíněná v odst. 89 – nanejvýš pravděpodobná – vyvolávají značné obavy z dalšího vývoje VŠ, kdyby se měly představy BK v oblasti řízení realizovat.

Vypořádání: viz vypořádání výše.

Část: Financování

UK: Kapitola je opět silně nevyvážená (ve smyslu financování z veřejných vs. soukromých zdrojů; financování institucí státem vs. individuální participace studentů).

Vypořádání: Z velice kusé připomínky není zřejmé co je nevyváženo a proč, takže jí nelze konkrétně vypořádat.

UK: Neřeší systém financování vysokých škol jako celek.

Vypořádání: Připomínka není doložena žádným argumentem a nelze na ní relevantně reagovat.

UK: Základní slabinou celého systému je hrubé podfinancování našeho vysokého školství.

Vypořádání: BKTV je dokument, jehož cílem je navrhnout vládě reformu terciárního vzdělávání a nemůže vládě diktovat její priority financování. Přesto BKTV hned v prvních bodech kapitoly o financování (odstavce 92, 93) konstatuje, že systém terciárního vzdělávání je podfinancován a že úroveň financování, zejména v přepočtu na jednoho studenta, v letech 2000 – 2006 skutečně neodpovídala možnostem České republiky, a že při pokračování stávajícího stavu nebude systém schopen dostát požadavkům (viz konec odstavce 93). Poslední údaje OECD zároveň dokládají, že poměrem výdajů z veřejných zdrojů na HDP se ČR přiblížila průměru OECD. ČR však stále výrazně zaostává v dodatečném podílu výdajů ze soukromých zdrojů, kde ČR zůstává hluboko pod průměrem. Proto v odstavci 95 BKTV vyjadřuje přesvědčení „...že výrazného nárůstu prostředků na terciární vzdělávání lze dosáhnout pouze současným navyšováním veřejných a soukromých prostředků (OECD 2008, 4/26-34).“ V souladu s analýzou provedenou examinátoři OECD autoři BKTV zastávají stanovisko, že problémy v oblasti terciárního vzdělávání nejdou dány pouze podfinancováním, ale minimálně ve stejné míře strukturálními nedostatky systému, kde jsou příliš slabé mechanismy podporující žádoucí motivaci aktérů, efektivitu fungování a hospodárnost (viz. odstavec 96). Mezinárodně relativně vysoká míra nedokončení studií, dlouhá průměrná doba studia a kvalita studia obecně nejsou dosud dostatečně systematicky sledovány a jejich zmapování bude předmětem systémových projektů.

Autoři BKTV problém nízké úrovně financování nesnižují ani nezpochybňují. Autoři pouze připomínají prostou skutečnost, že v době reforem a zásadních kroků směřujících ke snížení rozpočtových deficitů a snaze zvyšovat efektivitu vynakládání veřejných prostředků (zdravotnická a důchodová reforma) budou významnější nárůsty veřejných výdajů na TV obtížně politicky prosaditelné. V celkové rozvaze o financování vysokého školství by měly být vzaty v úvahu i nemalé zdroje, které pro oblast vzdělávání přicházejí ze strukturálních fondů.

UK: V odst. 94 není jasné, proč by hranice veřejného zadlužení měla limitovat právě výdaje na VŠ. Vždyť celá řada údajů (graf 3 na předchozí straně i další citované v příloze k BK)

presvědčivě ukazuje, že drtivá většina zemí EU vydává na VŠ výrazně větší část svého HDP při stejném nebo většinou větším zadlužení veřejných rozpočtů. Toto je klíčová slabina rozvoje celého systému. Oproti tomu, kontraktové financování vzdělávací činnosti by bylo nanejvýš vhodným opatřením, jak ukazují pozitivní zkušenosti z jiných evropských zemí.

Vypořádání: BKTV jasně konstatuje, že masivní nárůst veřejných výdajů limituje relativně nízká míra zdanění v ČR a dále prudké stárnutí populace vyvolávající extrémně silné tlaky na zdravotní systém a již dnes implicitně vysoce zadlužený penzijní systém. Je třeba rozlišovat *deficit* (jako roční přírůstek veřejného zadlužení) a veřejný dluh (jako kumulovanou sumu deficitů s úroky). Jakkoliv se český veřejný dluh může jevit jako poměrně nízký, při započtení implicitních budoucích závazků penzijního systému je zadlužení srovnatelné či dokonce vyšší než ve většině zemí EU. Pokud jde o *deficit*, je z řady důvodů obtížně překročitelná hranice 3 % HDP (maastrichtské kritérium). V předchozích letech šla ČR k nesplnění maastrichtského kritéria i v době hospodářského růstu, takže byla spíše výjimkou než pravidlem v EU. V BKTV bude doplněno konstatování, že vysoký podíl výdajů na TV na HDP mají země, které mají výrazně vyšší míru zdanění než ČR.

Kontraktové financování s podfinancovaností přímo nesouvisí a není jasné, proč je v této souvislosti zmiňováno. Návrh na zavedení prvků kontraktového financování obsahuje odstavec 106 v jiné části. Z připomínky však není jasné, zda má k němu UK nějakou připomínku nebo zda ho vnímá pozitivně.

UK: Návrh financovat z veřejných zdrojů i soukromé VŠ je v elementární pravidla respektujícím tržním prostředí zcela nepřijatelný. Jde o diskriminační návrh vůči veřejným vysokým školám, které nemají stejné možnosti (soukromé školy by nemusely respektovat stropy u školného).

Vypořádání: Z hlediska financování je třeba hovořit především o studentech a jejich studiu, a až ve druhém sledu o institucích, které vzdělání poskytují (viz. odstavec 103). Kromě toho BKTV obsahuje návrh poskytovat studentům soukromých škol základní normativ (viz. odstavec 103) a to v situaci, kdy budou smět VVŠ účtovat školné. Vzájemnou podmíněnost různých reformních kroků uvádí odstavec 136 h). Další část odpovědi v dalším odstavci.

UK: [Zavedení podpory studia na soukromých školách] by vedlo k faktickému snížení veřejné podpory VVŠ (v úhrnu prokazatelně kvalitnějších než školy soukromé), platí-li, že objem veřejných prostředků v kapitole VŠ zvyšovat nelze. S výjimkou tohoto izolovaného kroku velmi znevýhodňujícího veřejné vysoké školy vůči vysokým školám soukromým není v materiálu řešena problematika postavení soukromých vysokých škol a jejich vztahu ke školám veřejným. BK opomíjí fakt, že nutnou podmínkou musí být nezisková právní forma soukromé školy.

Vypořádání: Většina studentů SVŠ studuje v oborech s nejnižším základním normativem, takže by financování studia na SVŠ bylo v průměru méně nákladné. SVŠ uspokojují poptávku v oborech, kterou z nejrůznějších důvodů není schopen uspokojit stát. Kromě toho (i) část studentů SVŠ již nemá na normativ nárok, protože studovala již dříve na VVŠ, (ii) na VVŠ jde nezanedbatelný objem výdajů navíc mimo normativy, (iii) stát dnes financuje studium cizinců na VVŠ a tyto zdroje lze prioritně použít na financování českých občanů studujících na SVŠ, (iv) na úrovni středních škol stát běžně přispívá na studenty soukromých škol normativem sníženým cca o částku, kterou soukromé školy následně získávají ze školného. To zajišťuje srovnatelné podmínky obou sektorů a stimuluje žádoucí konkurenci, (iv) má-li v pozdější fázi stát přispívat svým občanům i na získání TV studií v zahraničí, bylo by neudržitelné, aby nepřispíval českým občanům na studium na SVŠ akreditovaných v ČR.

Tvrzení o prokazatelně nízké kvalitě SVŠ je paušální a není ničím doloženo. Kromě toho je zavádějící srovnávat kvalitu VVŠ s výraznou a dlouhodobou podporou státu a SVŠ s poměrně krátkou dobou existence, mizivou podporou státu, jinou strukturou studentské klientely a často i obsahem a zaměřením studia.

„Izolovaný krok“ pouze snižuje dnešní výrazně nevýhodné postavení občanů studujících na SVŠ vůči studentům na VVŠ.

Není uvedeno, jakou problematiku vztahu SVŠ a VVŠ by měla BKTV dále řešit, takže připomínku nelze zcela vypořádat.

UK: Opakovaně se hovoří o podpoře ze soukromých zdrojů (odst. 95), ale jediným soukromým zdrojem, který BK řeší (relativně detailně) je odložené školné.

Vypořádání: Jiné soukromé zdroje než od studentů v žádné evropské zemi nedosahují výraznějšího podílu financování škol (viz OECD EaG) a proto nelze očekávat, že tomu bude v ČR jinak. Do BKTV budou doplněna doporučení k vyšší daňové motivaci ke spolupráci VŠ s komerčním sektorem.

UK: Navrhovaný systém je složitý a finančně náročný.

Vypořádání: Připomínka není doložena ani argumenty ani fakty. Funkčnost a nákladová únosnost obdobných modelů v zahraničí dokladuje opak tvrzení.

UK: Navrhované Centrum správy financování terciárního vzdělávání by mělo převzít agendy a kompetence současné skupiny 3 MŠMT. Přitom z BK není jasné, o jaký typ instituce má jít, kdo ho zřídí, jaký bude mít vztah k MŠMT, jaké budou jeho odpovědnosti při značných pravomocech, jak bude rozhodovat prostřednictvím zástupce státu (odst. 108) apod.

Vypořádání: Ano, právní a funkční postavení Centra musí být jasně vymezeno, ale nikoliv v obecném textu jako je BKTV, ale zákonnou normou.

UK: Provoz samotného Centra by přitom vyžadoval značné náklady.

Vypořádání: Připomínka není podložena argumenty a není v souladu se zahraničními zkušenostmi.

UK: ...hlavně však není jasné, z čeho se zaplatí nákladné vymáhání dluhu studenta vůči VŠ.

Vypořádání: BKTV v odstavci 124 jasně říká, že „Splátková povinnost absolventa by měla být ztotožněna s daňovou povinností fyzických osob (DPFO) včetně legislativy a administrativy realizující výběr DPFO a vymáhání daňových pohledávek.“ To znamená, že náklady jsou součástí již zavedeného a fungujícího výběru daní. BKTV dále ohledně neúspěšných výběrů splátek v odstavci 128 jasně uvádí, že „Tyto náklady je možné sdílet nejen mezi absolventy, ale i s daňovými poplatníky formou pravidelného státního příspěvku.“

UK: Není jasné, jak jsou navrhované možnosti placení školného v souladu s deklarovanou starostí o rovné šance (např. odst. 120, třetí věta jasně dokazuje, že bohatší budou zvýhodněni nižší sazbou školného než chudí, kteří si na školné vypůjčí).

Vypořádání: Snížené školné v případě okamžité platby má minimálně dva racionální důvody uvedené v BKTV. Sleva jednak reflektuje skutečnost, že půjčky jsou po určitou dobu neúročené, takže představují pro jejich příjemce v podstatě pozitivní výnos. Zadruhé, jak ostatně konstatuje odstavec 120, vyšší podíl okamžitých plateb motivovaný sníženou platbou zvyšuje okamžitě finanční možnosti fondu, což dává možnost buď zvýšit stropy půjček nebo zvýšit počet půjček, v obou případech potřebným studentům. Kromě toho je sleva na okamžitě splátce nastavitelný parametr, který může být podle finančních možností fondu snížen na minimum.

UK: Kapitola [financování] se na mnoha stranách zabývá výhradně finanční podporou studentů – granty, systémem půjček na životní náklady, na školné; jen velmi rámcově naznačuje stipendia pro sociálně slabé.

Vypořádání: Návrhy principů fungování státních sociálních stipendií budou do BKTV zahrnuty.

UK: Navrhovaný model podpory studentů je nedomyšlený a nekonzistentní.

Vypořádání: Přípomínka není podložena žádnými argumenty, takže nelze vypořádat.

UK: Navíc [navrhovaný model podpory studentů] neřeší problémy podstatné – ať už současné a vzhledem k nekomplexnosti ani nemůže řešit ty budoucí.

Vypořádání: Přípomínka není podložena argumenty, takže nelze vypořádat.

UK: Snaha vázat financování na počty absolventů výrazněji než dnes hrozí neblahými důsledky – povede ke snižování laťky náročnosti a také by mohla zhoršovat podmínky výzkumných univerzit, jejichž fungování je založeno na selektivitě, tj. na vstupním i průběžném výběru nejvýkonnějších talentů pro špičkovou vědu.

Vypořádání: Tvrzení neblahých důsledků je parciální a především není ničím podloženo. Držet laťku náročnosti je zodpovědnost akademických orgánů škol. Kromě toho bude na proces dohlížet AK, bude existovat systém kontroly kvality, bude existovat transparentní informační systém o procesu a výsledcích vzdělávání a školy budou pod konkurenčním tlakem dobře informovaných zájemců o studium platících školné.

Podstata připomínky o dopadu na výzkumné univerzity je nejasně dvojnásobná: pokud jde o to, že malý podíl studentů studium na výzkumných VŠ kvůli náročnosti dokončí, potom jde o plýtvání prostředky a školy musí lépe studenty vybírat a nikoliv si vylepšovat rozpočet přijímáním beznadějných studentů. Pokud jde o to, že by výzkumné univerzity neměly dostatek vhodných zájemců o náročné studium v populaci, nedá se prostě nic dělat a výzkumné univerzity musí buď lépe strukturovat a diverzifikovat své programy nebo ustoupit z masového vzdělávání pro špičkovou vědu.

Část: Rovnost šancí

UK: Rovnost šancí v přístupu k VŠ vzdělání je trvalým problémem všech vzdělávacích systémů ve světě, protože schopnosti studovat („obecné studijní předpoklady“) jsou sociokulturně podmíněny. Problém je třeba řešit již na nižších stupních vzdělávání.

Vypořádání: Jde o naprosto legitimní připomínku. Jak výzkumná evidence, tak dokumenty pocházející z Výboru pro vzdělávací politiku OECD a dalších institucí, které se tímto problémem zabývají (naposled zpráva OECD o terciárním vzdělávání) ukazují, že nerovnosti v šancích na dosažení vysokoškolského vzdělání mají v převážné míře původ na nižších stupních vzdělávacího systému. Výzkumná evidence (viz např. Matějů, P. M. Smith, P. Soukup, J. Basl. 2007. “Determination of College Expectations in OECD countries: The Role of Individual and Structural Factors”. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, Vol. 43, Number 6, pp. 1121-1148 http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/511_07-6%20MatejuSmithSoukupBasl.pdf) navíc prokazuje, že existuje velmi silná souvislost mezi selektivitou systému středního vzdělávání (plynoucí mimo jiné z velké diferenciací typů středních škol) a selektivitou terciárního vzdělávání (plynoucí zpravidla z jeho nízké diverzifikace a omezené schopnosti pružně reagovat na poptávku po terciárním vzdělávání). Proto lze souhlasit s tím, že problém vysoké hladiny nerovností v přístupu je nutné řešit již na úrovni středního vzdělávání a to zejména reformou jeho struktury, protože Česká republika patří k zemím s vysoce diferencovaným a tudíž sociálně selektivním středním školstvím

(různé typy středních škol na sebe váží sociálně specifické skupiny žáků a již v poměrně časném věku tak předurčují sociálně specifické vzdělanostní dráhy žáků s často stejnými studijními předpoklady). Z tohoto důvodu byla v původní verzi BKTV kapitola zabývající se předpoklady úspěšného řešení problému nerovných šancí na dosažení vysokoškolského vzdělání již na nižších stupních vzdělávacího systému. Tato kapitola však byla na základě rozhodnutí Porady vedení MŠMT z verze předložené k diskusi odstraněna. Tým BKTV bude usilovat o opětovné zařazení kapitoly věnující se tomuto problému do finální verze Bílé knihy.

Současně je třeba konstatovat, že právě s ohledem na silnou evidenci prokazující vyšší efektivnost řešení problému nerovností na nižších stupních vzdělávacího systému, experti na vzdělávací politiku (viz např. ENEE) doporučují v případě omezených veřejných zdrojů investovat spíše do základního a středního školství, kde by větší uplatnění soukromých zdrojů problém nerovností spíše zvětšovalo, než do terciárního vzdělávání, kde lze bez větších rizik růstu nerovností ve větší míře uplatnit investiční strategii financování (viz: L.Wößmann and G. Schütz: *Efficiency and Equity in European Education and Training Systems*. Analytical Report for the European Commission prepared by the European Expert Network on Economics of Education (EENEE). European Commission, 2006 a Sdělení komise Radě a Evropskému Parlamentu: *Účinnost a spravedlnost v evropských systémech vzdělávání a odborné přípravy* (SEK(2006) 1096). Viz:

<http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/eenee.pdf> a
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/comm481_cs.pdf.

UK: Vazba strategie snižování sociálních nerovností na VŠ především na úpravy přijímací zkoušky, redukované na testování, není podložena výzkumnými argumenty. Navrhovaná preference testování tzv. studijních předpokladů před ověřováním znalostí je z hlediska kognitivně-psychologických teorií postavena na neoprávněném odtrhování rozumových dovedností (thinking skills) od osvojených znalostí.

Vypořádání: BKTV nenavrhuje řešení problému nerovností především úpravami přijímacích zkoušek, toto tvrzení nemá v textu BKTV žádnou oporu. BKTV navrhuje:

1. problém řešit především tam, kde vzniká, tj. na úrovni středního vzdělávání, redukcí jeho strukturně založené selektivity a tímto způsobem řešit především socio-kulturní kořeny nerovností (kapitola věnovaná tomuto problému bude do BKTV vrácena);
2. zvětšit diverzifikaci terciárního vzdělávání, která umožní aby uchazeči s různými zájmy a schopnostmi našli pro realistické studijní plány odpovídající programy a instituce terciárního vzdělávání – tímto způsobem přispět k většímu otevření systému terciárního vzdělávání různorodým vzdělávacím potřebám a zájmům (nástrojem je tedy zvýšení alokační efektivity systému);
3. implementovat nový systém finanční pomoci studentům založený především na přímé finanční pomoci, jejímž cílem je snížit závislost studenta na ekonomickém statusu výchozí rodiny a tudíž omezit vliv sociálního původu na rozhodování adolescentů o pokračování ve studiu na vysoké škole;
4. vliv silné diferenciaci středního školství a silných vazeb mezi typem navštěvované střední školy na sociálně-ekonomický původ redukovat mimo jiné i tím, že na vstupu na vysokou školu nebudou testovány především znalosti (které jsou silně ovlivněny kurikulem a tudíž i typem navštěvované střední školy), ale především studijní předpoklady, jejichž závislost na kurikulu je nižší. Studie, která tento efekt v ČR poprvé prokázala byla již publikována (Matějů, Procházková a Burodová: Přechod mezi střídání a vysokou školou ve světle Sondy Maturant a Uchazeč 1998 – 1999, in

Matějů a kol. Nerovné šance na vzdělání, Academia, 2006). V současné době probíhá projekt, který tyto souvislosti hlouběji prověřuje a který bude dokončen v rámci systémového projektu „Reforma vysokého školství“.

Doporučení přejít od zjišťování znalostí k testování schopností jako jeden z možných nástrojů snižování nerovností na vstupu do terciárního systému vzdělávání (zejména v zemích s vysoce diferencovaným systémem středního školství) zaznělo i na závěrečné konferenci ke zprávě OECD k terciárnímu vzdělávání (Tertiary Education for the Knowledge Society: OECD conference, Lisbon 3-4 April, 2008) a bude jedním z hlavních diskutovaných témat na nadcházející konferenci k tomuto tématu (Inequalities in Higher Education and Research, Lausanne, June 18-20, 2009). Nejde tedy o otázku, kterou lze smést se stolu způsobem, který zvolila UK ve svém vyjádření k BKTV.

UK: Navrhované ekonomické nástroje snižování (sociálních) nerovností šancí charakterizuje až bezmezná víra ve větší účinnost přímého financování studentů. Nepřímé podpory jsou tímto návrhem likvidovány.

Vypořádání: BKTV necharakterizuje „bezmezná víra ve větší účinnost přímého financování studentů“. BKTV pouze vychází z mnoha empirických studií, které ukazují, že v zemích, kde přímá pomoc převažuje nad nepřímou, jsou nerovnosti v šancích na dosažení vysokoškolského vzdělání nižší než v zemích, kde je tomu naopak a to bez ohledu na to, zda v příslušné se v příslušné zemi platí školné nebo nikoli. Jedna z takových studií, jejímž cílem bylo ukázat efekt přechodu z nepřímé na přímou finanční pomoc při růstu školného a naopak efekt setrvání na nepřímé pomoci při neexistenci školného (Matějů, Weidnerová, Konečný a Vossensteyn, 2008 – viz www.isea.cz) jasně ukázala, že přechod od systému nepřímé k přímé pomoci (uskutečněný v Nizozemsku v roce 1986) vedl i při růstu školného k významnému zvýšení relativních šancí na dosažení vysokoškolského vzdělání u jedinců pocházejících z rodin s nejnižším sociálně ekonomickým statutem, zatímco v zemi bez školného a s převažující nepřímou finanční pomocí (ČR) ve stejném období se relativní šance této skupiny zmenšily, tj. nerovnosti se zvětšily. Proto se BKTV ubírá směrem, který prokazatelně přináší žádoucí a očekávaný efekt.

UK: Kritické výhrady ke stávajícím sociálním a dalším stipendiím ovšem neodpovídají skutečnosti; naopak přínos navrhovaných univerzálních studijních grantů, stipendií spravovaných nově zřizovanou zvláštní institucí a zrušení všech dosavadních podpor a sociálních dávek je nanejvýš diskutabilní.

Vypořádání: BKTV žádná stipendia ani dávky neruší, jen navrhuje, aby veškeré prostředky, které dosud ke studentům plynou nepřímo, plynuly přímo a transparentně. Administraci sociálních stipendií v souladu s racionálním přáním vysokých škol BKTV navrhuje převést z vysokých škol na instituci, které taková agenda patří a má pro její zajištění nejen potřebné informace a nástroje, ale též příslušné kapacity.

UK: Obava potenciálních studentů z povinnosti splácet odložené školné a půjčku i v případě neúspěšného studia stejně jako hrozba změny grantu na půjčku při studijním neúspěchu nebo už při jeho předjímání bude mít selektivní efekt odrazující od studia (resp. finančně náročnějšího studia) zejména sociálně slabší (chudší) uchazeče.

Vypořádání: Toto tvrzení se neopírá o žádnou evidenci. BKTV se opírá o analýzy, které jasně ukazují, že v zemích, kde existuje školné (přímé nebo odložené) a současně systém přímé finanční pomoci studentům (půjčky, granty) jsou nerovnosti v přístupu k VŠ vzdělání nižší než v zemích, kde školné neexistuje a kde také zpravidla neexistují tak silné systémy finanční pomoci studentům.